ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філософських наук, професора

Поліщук Олени Петрівни

на дисертаційне дослідження

Ольги Петрівни КОСТЮК

«ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ»

на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Актуальність теми дисертаційного дослідженн «Теоретико-методичні засади формування естетичної свідомості майбутні дизайнерів у процесі професійної підготовки» О.П. Костюк не викликає сумніву оскільки вона відповідає сучасним тенденціям розвитку мистецького т гуманітарного знання, у межах якого зростає увага до дизайну як соціокультурно практики, а також соціальній потребі у формуванні естетично розвинутс особистості, що здійснює таку практику. Враховуючи, що естетична свідоміст репрезентує особливі, ціннісні аспекти людського ставлення до оточуючого світу формування її як важливого складника життя особистості і професійної діяльност майбутніх дизайнерів постає досить складним завданням. Проте воно є значущим при сучасних соціально-культурних трансформаціях і соціальних викликах, якими зараз стикається українське суспільство, адже мова йде, насамперед, пр гармонізацію світосприйняття майбутніх фахівців з дизайну. Їхня професійна підготовка у ЗВО потребує не тільки розвитку творчого мислення, а й розвитку належної естетичної культури загалом і формування естетичної свідомості зокрема Попри важливість останнього моменту при підготовці майбутніх дизайнерів увага науковців до нього не є достатньою, тому існує необхідність його поглибленого дослідження.

Авторка влучно пов'язує професійне становлення дизайнера з розвитком його ціннісно-світоглядної позиції, емоційно-перцептивної чутливості, образного мислення, творчої дії та рефлексії. Такий погляд долає дещо звужене трактування дизайнерської освіти як опанування технік і програмних засобів. Актуальність дисертаційної роботи посилюється необхідністю збереження культурно самобутності України та водночас відкритістю вітчизняної дизайн-освіти до європейського й світового художнього контексту.

Отже, обрана тема дисертаційного дослідження «Теоретико-методичні засади формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки» є актуальною та суспільно значущою для нашої країни, це додатково підтверджується її виконанням відповідно до науково-дослідної роботи кафедри дизайну і медіавиробництва ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» як складника комплексної наукової теми «Культурологічні та педагогічні проблеми підготовки майбутніх дизайнерів» (державний реєстраційний номер 0117U005555). Тема затверджена вченою радою університету 28 жовтня 2022 року, протокол № 3. Заявлена проблематика органічно поєднує культурологічний і професійно-педагогічний виміри.

Понятійна схема цього дослідження, його мета, об'єкт, предмет і шість завдань узгоджені між собою. Його обраний масштаб відповідає рівню докторської дисертації, оскільки йдеться про концептуально й технологічно завершену систему формування особистісно-професійного феномену.

Проблема має також й етичний вимір. Розробляючи речі, інтерфейси, рекламу чи простори, дизайнер впливає на людську увагу, емоції, моделі споживання та образ бажаного майбутнього. Тому здатність розпізнавати естетичні, художні характеристики інновації повинна поєднуватися з чутливістю до маніпулятивності, стереотипізації, екологічних наслідків і гідності адресата. Дисертація слушно розглядає естетичну свідомість у зв'язку з такою відповідальною професійною позицією майбутнього дизайнера.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність. Обгрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні, підтверджується результатами дослідження, здійсненого О.П. Костюк, і в цілому не викликає сумніву. Обґрунтованість результатів забезпечена міждисциплінарною направленістю, в якій педагогічні ідеї співвіднесено з напрацюваннями філософії, естетики, психології, культурології та теорії дизайну. Особливо доречним є герменевтичний підхід, адже естетична свідомість формується не тільки через засвоєння знань, а й через інтерпретацію художньо-проєктних завдань, діалог із культурною традицією та осмисленням власного досвіду. Аксіологічний, антропологічний, діяльнісний і рефлексивний підходи доповнюють таку логіку дослідження й утворюють послідовну методологічну основу.

Емпірична частина дослідження є масштабною і достатньо коректно організованою. Так, у ньому взяли участь 422 здобувачі із шести ЗВО України, експериментальну групу становили 212 осіб, контрольну – 210 (с. 322); для аналізу результатів констатувального й контрольного етапів експерименту з формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів у процесі фахової підготовки було застосовано критерій χ^2 Пірсона (с. 414).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження. Новизна роботи насамперед виявляється у концептуалізації естетичної свідомості майбутнього дизайнера як багатокомпонентної, динамічної та професійно зумовленої цілісності. Ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-перцептивний, діяльнісний і рефлексивний компоненти розглядаються взаємопов'язаними, вони визначають направленість від переживання й розуміння естетичного явища до його творчого втілення та критичної самооцінки. Такий підхід переконливо показує, чому естетична свідомість є внутрішньою основою професійної культури дизайнера.

Позитивним результатом є розроблення цілісної педагогічної системи, представленої ціле-результативним, теоретико-методологічним, суб'єкт-суб'єктним, середовищним, змістовим і технологічним компонентами. Її реалізація на адаптивному, проєктно-творчому етапах та етапі професійно-світоглядної інтеграції відповідає природі становлення естетичного досвіду: від первинного входження в ціннісний простір професії – до самостійної смислотворчості й відповідальної проєктної позиції. Заслуговує на підтримку поєднання герменевтичного практикуму, колаборативних, цифрових та імерсивних технологій та ін. Дисертантка розглядає освітнє середовище як носій

естетичних відносин і практик, а не лише як сукупність матеріальних ресурсів. Це дозволяє осмислити процес підготовки дизайнера крізь призму діалогу, співтворчості, інтерпретації та рефлексивної відповідальності. Окремої уваги заслуговує розуміння естетичної свідомості майбутнього дизайнера як інтегративного, системно організованого особистісно-професійного утворення, що синтезує здатність до емоційно-чуттєвого, художньо-ціннісного пізнання дійсності в дизайнерській діяльності.

Формування естетичної свідомості майбутнього дизайнера визначено як цілеспрямований, цілісний і динамічний процес професійної підготовки фахівця в межах освітньої програми за спеціальністю В2 Дизайн галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки, спрямований на розвиток естетично зорієнтованої особистості майбутнього фахівця, що реалізується через узгодження нормативного забезпечення, змісту освітніх програм в інтегрованому навчальному, науково-дослідному, творчому, міжнародному й соціально-гуманітарному освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Структура роботи та її оформлення. Структура дисертації є логічною та відповідає авторському задуму. У вступі окреслено наукову проблему й методологічні орієнтири; чотири розділи послідовно й логічно висвітлюють теоретичні засади, концепцію, змістово-технологічну організацію системи та результати її експериментальної перевірки. Загальні висновки корелюються із завданнями, додатки містять матеріали, необхідні для відтворення авторської методики.

Джерельна база налічує 459 позицій, з них 171 іноземною мовою, що дало змогу розглянути проблему в широкому науковому контексті. Основний текст ілюстровано значною кількістю таблиць та рисунків; великою кількістю сторінок додатків, що конкретизують діагностичні й методичні процедури. Виклад є послідовним, термінологічно насиченим, але читабельним; наведений емпіричний матеріал не перевантажує концептуальну лінію роботи.

Особливо вдало побудовано перехід від аналізу природи естетичної свідомості до визначення її структури. Така композиція підтримує внутрішню єдність філософсько-естетичного та методичного дискурсів і дозволяє оцінювати практичні розробки в системі авторських світоглядних засад.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних нормативних вимог. Виклад матеріалу здійснено на належному науковому рівні. Таблиці, рисунки та інший ілюстративний матеріал є доречними, логічно пов'язаними зі змістом роботи та сприяють його розкриттю.

Значущість результатів дослідження для науки й практики та можливі шляхи їх використання. Наукові положення, обґрунтовані в дисертації, становлять цінність для вдосконалення професійної підготовки фахівців з дизайну. Практичне значення дослідження визначається упровадженням системи формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки. Запропоновані положення можуть бути використані у філософії освіти, естетиці дизайну, педагогіці мистецтва, дослідженнях візуальної культури та при оновленні стандартів і освітніх програм дизайнерського профілю.

Практична частина репрезентована діагностичними методиками, лабораторними заняттями з рисунку й живопису, герменевтичним практикумом,

інтерактивним блоком з кольорознавства, модулями з філософії дизайну, світоглядних парадигм, естетико-психологічного інструментарію, 3D-друку та моделювання, а також вибірковими курсами з естетики й семантики орнаменту, дизайну реклами та методологічних основ естетики. Їх поєднання створює умови для переходу від теоретичного знання про естетичне до досвіду його інтерпретації та втілення.

Дослідно-експериментальну роботу з упровадження системи формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки здійснено на базі закладів вищої освіти України: ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Запорізький національний університет, Криворізький державний педагогічний університет, Черкаський державний технологічний університет, Національний університет «Львівська політехніка», Університет митної справи та фінансів. У дослідженні взяли участь 422 здобувачі вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 022 «Дизайн» (В2 «Дизайн») (2022–2026 навчальних років), з яких до експериментальної групи (ЕГ) увійшли 212 осіб, до контрольної групи (КГ) – 210 осіб.

Методичні матеріали можуть стати основою для кураторських студій, міждисциплінарних дизайн-практикумів, музейно-освітніх проєктів та спільних майстерень закладів освіти з культурними інституціями. Їх цінність полягає в тому, що здобувач не просто створює візуальний продукт, а вчиться аргументувати його образну мову, вплив на аудиторію через культурні асоціації. Саме така здатність відрізняє зрілу естетичну позицію від ситуативного наслідування моді.

Повнота викладення матеріалу в наукових публікаціях. Результати дослідження відображено у 88 наукових і навчально-методичних працях, у тому числі в розділах колективних монографій, навчальних посібниках, статтях у фахових виданнях України, публікаціях у виданнях, індексованих Web of Science і Scopus, зарубіжних працях та матеріалах конференцій. Переважна частина концептуальних положень представлена в одноосібних публікаціях. Апробація на численних наукових заходах і два свідоцтва про реєстрацію авторського права підтверджують належний рівень оприлюднення результатів.

Тематика публікацій відображає всі основні напрями дисертації – від категорійного й історико-філософського аналізу естетичної свідомості до педагогічного моделювання, цифрових технологій і результатів експериментальної роботи. Співвідношення теоретичних, методичних та апробаційних матеріалів є виправданим, а присутність праць у міжнародних наукометричних базах сприяє включенню авторських ідей у ширший академічний діалог.

Відповідність змісту реферату основним положенням дисертації. Дотримання академічної доброчесності. Реферат у повному обсязі відтворює зміст дисертаційної роботи, охоплює її концептуальні положення, основні результати та висновки, забезпечуючи узагальнене представлення проведеного наукового дослідження. Дисертанткою дотримано принципів наукової етики, коректності цитування та належного оформлення посилань на використані джерела.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом високо оцінюючи теоретичний рівень, методичну завершеність і практичну

спрямованість дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Дисертантка залучає до розгляду значний спектр філософських і естетичних концепцій. Разом із тим теоретичний розділ міг би виграти від чіткішого зіставлення класичного розуміння естетичного з новітніми дискурсами, зокрема дискурсом нейроестетики про позасвідоме, аби виразніше показати, які саме зміни сучасної чуттєвості враховує авторська концепція.

2. У роботі змістовно розкрито змістове наповнення поняття естетичної свідомості, проте співвідношення понять «естетичний смак», «естетичний ідеал», «естетичне судження», «естетичний досвід» та «естетична рефлексія» подекуди залишається імпліцитним. Доцільним було б подати компактну концептуальну схему, яка б унаочнила їх місце в структурі досліджуваного явища.

3. З огляду на соціально-культурну місію дизайну бажано було б ширше представити український вимір естетичної освіти: способи критичної роботи з національною візуальною спадщиною, регіональними традиціями, травматичним досвідом війни та ризиками дизайну в цих умовах. Це посилило б культурну специфікацію запропонованої системи без звуження її універсального значення.

4. Експертні оцінки є важливою частиною діагностики естетичних проявів, однак сама природа естетичного судження містить неминучий момент суб'єктивності. Тому варто було б докладніше висвітлити процедури підготовки експертів, узгодження критеріїв, перевірки міжекспертної надійності і розв'язання випадків суттєвої розбіжності оцінок.

5. Активне входження генеративного штучного інтелекту в дизайн актуалізує й питання оригінальності, естетичної відповідальності та критичного добору образів. У перспективі методичний комплекс доцільно доповнити AI-критикою візуальних рішень, порівняльними студіями людської й алгоритмічної образотворчості, можливо навіть дизайн-дебатами етичного спрямування та портфоліо з прозорим маркуванням внеску алгоритмів.

6. Подальші авторські розвідки естетичної свідомості майбутніх дизайнерів доцільно б було спрямувати на визначення базових (незмінних) та адаптивних компонентів системи для кожної спеціалізації дизайну: графічного, промислового, середовища. Також варто зробити порівняння результатів її застосування у межах формальної, неформальної і дуальної освіти.

Проте висловлені зауваження та побажання мають переважно дискусійний і рекомендаційний характер, окреслюють перспективи подальшого розвитку порушеної проблематики та не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Враховуючи актуальність теми, належний рівень методологічного обґрунтування, наукову новизну, теоретичну й практичну значущість та достовірність експериментальних результатів, вважаємо, що дисертаційна робота Костюк Ольги Петрівни «Теоретико-методичні засади формування естетичної свідомості майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому розв'язано важливу наукову проблему теорії і методики професійної освіти. За змістом, обсягом, рівнем новизни та якістю оформлення робота відповідає

вимогам пунктів 7–9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її авторка – Костюк Ольга Петрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирського державного університету
імені Івана Франка Олена ПОЛІЩУК

Підпис Поліщук О.П. засвідчую
Проректор з наукової та міжнародної роботи
Житомирського державного університету імені
Івана Франка, доктор філологічних наук, професор Вікторія ЖУКОВСЬКА

ПІДПИСи ЗАСВІДЧУЮ:
Начальник відділу кадрів Житомирського
державного університету
імені Івана ФРАНКА